

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАСОБАМИ ПРОБЛЕМНО-МОДУЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Тетяна КРАВЦОВА (Кіровоград)

У статті розкрито особливості формування професійної компетентності молодших медичних працівників засобами проблемно-модульного навчання, проаналізовано наукові дослідження та публікації, визначено сутність проблемно-модульного навчання як засобу підвищення професійної компетентності студентів медичних закладів до професійної діяльності.

В статье раскрыты особенности формирования профессиональной компетентности младших медицинских работников средствами проблемно-модульного обучения, проанализированы научные исследования и публикации, определена сущность проблемно-модульного обучения как средства повышения профессиональной компетентности студентов медицинских учреждений к профессиональной деятельности.

Ключові слова: професійна компетентність молодшого медичного працівника, модульне навчання, проблемно-модульне навчання.

Входження в європейський соціокультурний простір зумовлює потребу в ефективній дидактичній технології, яка б забезпечувала неперервну взаємодію співучасників навчання, мотивоване залучення студентів до навчання, постійне навчання впродовж усього життя; сприяла б впровадженню інноваційних підходів у практику сучасної вищої школи, підвищенню привабливості та конкурентоспроможності європейського простору вищої освіти для інших регіонів світу.

Метою освіти є не тільки передача студенту сукупності знань, умінь і навичок у певній сфері, але і розвиток кругозору, міждисциплінарного чуття, здатність до індивідуальних креативних рішень, до самонавчання, а також формування гуманістичних цінностей. Саме з формуванням компетентності майбутнього фахівця пов'язують сьогодні якість професійної освіти, що забезпечує конкурентоспроможність випускника на ринку праці. Його реалізація передбачає перенесення акцентів на виховну, розвиваючу функції освіти, на становлення в процесі навчання особистості майбутнього фахівця, його гармонійне духовне і моральне розвиток, високу психологічну стійкість і готовність до корисної праці.

Перехід на компетентісно-орієнтовану освіту є закономірним етапом модернізації системи професійної освіти, що дозволяє вирішити протиріччя між вимогами до його якості, що пред'являються державою, суспільством, роботодавцем, а також ринками, що формуються праці, і його актуальними освітніми результатами. Саме такий підхід закладено сьогодні в макеті нового стандарту професійної освіти, також орієнтованого на досягнення випускниками вищих навчальних закладів.

Професійну підготовку молодших медичних спеціалістів та бакалаврів в Україні здійснюють у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації. Серед них особливе місце займають медичні коледжі, головними завданнями яких є підготовка кваліфікованих медичних кадрів з високим рівнем сформованості фахових знань, умінь і навичок, творчого мислення, життєвих цінностей. Саме професійні кваліфікаційні вимоги щодо випускників медичних навчальних закладів визначаються галузевими стандартами вищої освіти України як перелік умінь і навичок розв'язання завдань професійної діяльності [6].

Проблемно-модульна технологія навчання у процесі формування професійної компетентності майбутніх фахівців досліджувалася вченими в таких аспектах: робота з майбутніми фахівцями в технічних закладах (І.Васильєв, В.Гарєєв, Л.Костельна, С.Куликов), проблема вдосконалення організації навчального процесу взагалі (А.Алексюк, Б.Гольдшмидт, М.Гольдшмидт, В.Зінкевичус, А.В.Казановський, Л.Костельна, В.С.Плохій, О.Попович, Дж.Рассел, Л.Романішина, М.Чошанов, М.Шиян, Л.І.Юцявичене та інші).

Мета даної статті: розглянути особливості формування професійної компетентності молодших медичних працівників засобами проблемно-модульного навчання.

Категорія «професійна компетентність» визначається головним чином рівнем професійної освіти, досвідом і індивідуальними здібностями людини, його

вмотивованим прагненням до безперервної самоосвіти та самовдосконалення, творчим і відповідальним ставленням до справи.

Більшість дослідників використовують поняття «професійна компетентність». Так Т.Браже доводить, що професійна компетентність осіб, що працюють у системі «людина—людина», визначається базовими знаннями та вміннями, ціннісними орієнтирами фахівця, мотивами його діяльності, розумінням себе самого у світі і світу навколо себе, стилем стосунків з людьми, загальною культурою, здатністю до розвитку творчого потенціалу [2].

А.Маркова розглядає компетентність як «володіння людиною здатністю й умінням виконувати певні трудові функції» [5, с.31]. У своїх дослідженнях науковець виділяє такі види професійної компетентності:

- спеціальна компетентність – володіння власне професійною діяльністю на достатньо високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток;

- соціальна компетентність – володіння спільною (груповою кооперативною) професійною діяльністю, співпрацею, а також прийнятими в певній професії прийомами професійного спілкування; соціальна відповідальність за результати своєї професійної праці;

- особистісна компетентність – володіння прийомами особистісного самовираження й саморозвитку, засобами протистояння професійним деформаціям особистості;

- індивідуальна компетентність – володіння прийомами саморегуляції розвитку індивідуальності в рамках професії, готовність до професійного зростання, здатність до індивідуального самозбереження, непідвладність професійному старінню, уміння організовувати раціонально свою працю [5, с.34].

Професійна компетентність особистості є складним системним утворенням, основними елементами якої є: підсистема професійних знань як логічна системна інформація про навколишній і внутрішній світ людини, зафіксована в її свідомості; підсистема професійних умінь як психічних утворень, що полягають у засвоєнні людиною способів і технік професійної діяльності; підсистема професійних навичок – дії, сформовані в процесі повторення певних операцій і доведені до автоматизму; підсистема професійних позицій як сукупності сформованих установок і орієнтацій, відношення та оцінок внутрішнього і навколишнього досвіду, реальності і перспектив, а також домагань, які визначають характер професійної діяльності і поведінки фахівця; підсистема індивідуально-психологічних особливостей фахівця – поєднання різних структурно-функціональних компонентів психіки, які визначають індивідуальність, стиль професійної діяльності, поведінки і виявляються у професійних якостях особистості; підсистема акмеологічних інваріант – внутрішніх збудників, які обумовлюють потребу фахівця в постійному саморозвитку, творчості та самовдосконаленні [6, с. 334 – 335].

Так знання, уміння і навички виступають як діяльнісно-рольові характеристики професійної компетентності майбутнього медика. Усі інші

компоненти є суб'єктивними характеристиками, що вказують на ставлення фахівця до професійної діяльності та на його індивідуальний стиль.

Зміст сучасної підготовки за тією чи іншою спеціальністю представлений у нормативній моделі компетентності – освітньо-кваліфікаційній характеристиці, яка відображає науково обґрунтований склад професійних знань, умінь і навичок [7, с. 40].

Спираючись на вищезазначене, визначимо структурними складовими професійної компетентності майбутнього молодшого медичного працівника – виступають усі знання, уміння та навички, що придбані нею у процесі теоретичного навчання та практичної діяльності:

«знання» – формуються на етапі теоретичного навчання, те, що студент знає і пам'ятає;

«уміння» – формуються у процесі вивчення фахових дисциплін, те що студент може, при необхідності, виконати;

«навички» – формуються під час практичного навчання, це добре відпрацьовані і доведені до автоматизму уміння, для медичної сестри це – виконання медсестринських маніпуляцій [9, с. 10].

Професійні здібності багато в чому співвідносяться з професійними знаннями і уміннями, оскільки виконання діяльності неможливе без певного запасу професійних еталонів. Проте при цьому необхідно чітко розуміти, що професійні здібності – це властивості людини, що виконує діяльність, а професійні уміння – це характеристика виконання діяльності цією конкретною людиною. Тим самим здібності – це те, що характеризує особистість діяча, а уміння – це одна із сторін самої діяльності. При цьому здібності особистості реалізуються в певних уміннях і навичках діяльності. Слід зазначити, що актуальним для практичної охорони здоров'я залишається вміння медичного фахівця працювати з пацієнтом, визначати його потреби й забезпечувати йому комфортне перебування в стінах медичної установи, планувати робочий час, організовувати свою працю, оцінювати інформацію..

Також, професійну компетентність медичної сестри утворюють специфічні особливості стилю мислення, сприйняття й переробки інформації, а ключові професійні компетентності медичної сестри – це «базові» та «спеціальні» знання та уміння, на яких базується професійна компетентність, що необхідні для здійснення конкретного (спеціального) виду професійної діяльності [9, с 10].

Професійне мислення – переважаюче використання прийнятих саме в цій професійній галузі прийняття рішення проблемних завдань, способів аналізу проблемних ситуацій. Молодший медичний спеціаліст повинен мати достатній запас можливих планів, комбінацій і мати здатність швидко застосовувати їх чи вибирати між ними. При непередбачених ситуаціях набуває чинності інша найважливіша властивість розуму медика – швидкість орієнтування, міркування і рішення. Саме уміння знаходити і виділяти істотне, постійна систематизація матеріалу - це умови, що забезпечують або єдність аналізу і синтезу, або рівновагу між цими процесами розумової діяльності, які відрізняють роботу розуму медика-професіонала.

Як зазначає І. Радзієвська, О. Джулай умовах реформування системи охорони здоров'я в Україні медичні фахівці будуть працювати в лікувально-профілактичних закладах із різною організаційною структурою та завданнями різних рівнів складності. Сфера професійної компетентності середніх медичних спеціалістів поступово розширюється і включає все більше маніпуляцій, які раніше виконувалися лікарем. Медична освіта в Україні вимагає реформування по суті – наближення до реальних потреб практичної охорони здоров'я, при навчанні медсестер-бакалаврів слід готувати їх до виконання у майбутньому управлінських і організаторських функцій. [8, с.78].

Слід зазначити, що одним із засобів формування професійної компетентності молодших медичних працівників є проблемно-модульне навчання, яке передбачає використання на практиці отриманих теоретичних знань, формування професійних здібностей та професійного мислення.

Навчання в рамках проблемно-модульного підходу являє собою освоєння майбутніми молодшими медичними працівниками модульних програм, де здійснюється інтеграція різних навчальних дисциплін, видів і форм навчання, підпорядкованих загальній проблемі-формуванню готовності до дій у реальних ситуаціях професійної діяльності, тобто професійною компетентністю.

Проблемно-модульне навчання найбільш адекватне соціально-педагогічним цілям і змісту сучасного наукового знання і закономірностям пізнавальної діяльності та розвитку тих, кого навчають. У ньому найпослідовніше реалізовано принцип проблемності, який припускає використання об'єктивної суперечливості досліджуваного, організацію на цій основі пошуку знань, застосування способів педагогічного керівництва, які дають змогу керувати інтелектуальною діяльністю й розвитком тих, кого навчають (розвитком потреб та інтересів, мислення й інших сфер особистості).

Модульні програми складаються з набору модулів змісту професійної освіти і навчання. Модуль - це відносно самостійна і завершена одиниця освітньої програми, спрямована на формування професійної компетентності. Кожен модуль відображає результати навчання (діяльність), зміст навчання (критерії діяльності та оцінки), форми і методи навчання; кордону модуля при його розробці визначаються рівнем розвитку компетенції.

Модульно-компетентнісний підхід вирішує завдання формування в студентів професійної компетентності, дає можливість управляти якістю підготовки працівників кваліфікованої праці і забезпечує прозорість його оцінки. При застосуванні в освітньому процесі технології проблемно-модульного навчання в молодших медичних працівників формуються як професійні компетенції, так і особистісні компетенції: мова, робота в команді, орієнтація на якість роботи, загальний інтелектуальний рівень.

Зауважимо, що технологія проблемно-модульного навчання дозволяє скоротити витрати на навчання, підвищити гнучкість організації навчального процесу; знизити залежність якості навчання від рівня кваліфікації педагога, скоротити витрати на розробку програм і навчальних посібників, підвищити практичну спрямованість професійної підготовки, здійснити відбір та

отримання майбутніми кваліфікованими спеціалістами найбільш необхідної для майбутньої професійної діяльності інформації.

Перспективність проблемно-модульного навчання, яка характеризується самостійною роботою надає навчальному процесу максимальної гнучкості, індивідуальності, безперервності, посилює його демократизацію, задовольняє потреби у професійній підготовці. Така проблема, як велике значення самостійної роботи, у проблемно-модульному навчанні вдало компенсується нетрадиційними формами і методами активного навчання, що дозволяють активізувати пізнавальну діяльність, розвивати в майбутніх молодших медичних працівників допитливість і формувати комунікативні навички.

Гнучкість і варіативність проблемно-модульної технології професійного навчання особливо актуальні в умовах ринкових відносин при кількісних і якісних змінах робочих місць, перерозподілі робочої сили, необхідності масового перенавчання працівників. Отже, слід враховувати й фактор короткочасності навчання в умовах прискорених темпів науково-технічного прогресу.

Особливості проблемно-модульного навчання полягають у тім, що студент частково або повністю самостійно може працювати із запропонованою йому навчальною програмою, що містить у собі цільову програму дій, бази інформації й методичне керівництво для досягнення поставлених дидактичних цілей.

Технологія проблемно-модульного навчання базується на об'єднанні принципів системного квантування й модульності. Перший принцип становить методологічну основу теорії «стискання», «згортання» навчальної інформації.

Зазначені вище особливості організації проблемно-модульного навчання дають можливість звернути увагу на такі позитивні якості:

- досягається мобільність знань у структурі професійної компетентності молодшого медичного працівника шляхом заміни застарілих модульних одиниць на нові, які містять нову й перспективну інформацію;

- керівництво навчанням є мінімальним, що дозволяє вирішити проблеми з майбутнім навчанням і підвищенням кваліфікації молодших медичних працівників.

- завдяки чітким, коротким записам навчальної інформації при конструюванні дидактичних модулів, привчає педагогів і студентів до короткого висловлення думок і суджень.

- відбувається самонавчання з регулюванням не тільки швидкості роботи, але й змісту навчального матеріалу.

Отже формування професійної компетентності майбутнього фахівця здійснюється через зміст освіти, що містить у собі не тільки перелік навчальних предметів, але й професійні навички й уміння, які формуються в процесі оволодіння предметом, а також через засоби проблемно-модульного навчання. Саме у процесі проблемно-модульного навчання у майбутнього молодшого медичного працівника формуються необхідні професійні якості, знання, уміння, необхідні для того, щоб бути конкурентоздатним на професійній ниві, здатними практично вирішувати життєві й професійні проблеми.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Банчук М. В. Якість підготовки медичних сестер – нагальна вимога часу / М.В. Банчук, О.П. Волосовець, І.І. Фещенко, Т.І. Чернишенко, Л.М. Красножон, І.Є. Булах, Є.С. Бочерікова – Буковинський медичний існик, 2007, – с. 7
2. Браже Т.Г. Основные принципы совершенствования профессиональной квалификации учителей в ИИУ / Т.Г.Браже // Совершенствование профессиональных знаний и умений учителя в процессе повышения его квалификации: Сб. научных трудов. – М.: АПН СССР, 1982. – С.18-33.
3. Драч І.І. Компетентнісний підхід як засіб модернізації змісту вищої освіти / І.І.Драч // Проблеми освіти. - 2008. - № 57.
4. Кузьмина Н.В. Акмеология: пути достижения вершин профессионализма / Н.В.Кузьмина. - М.: Рос. акад. управления, 1993. - 73 с.
5. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К.Маркова. - М. 1996. - 308 с.
6. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. – 3-е изд. – М., 2000 – 512 с.
7. Психология и педагогика. Учебное пособие / Под редакцией А.А. Бодалева, В.И. Жукова, Л.Г. Лаптева, В.А. Сластенина. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 585 с
8. Радзівська І., Джулай О. Комплексний підхід до формування професійної компетентності майбутніх медичних фахівців./ І. Радзівська, О. Джулай – Вісник Черкаського університету. № 19, 2012 – С.76 – 81.
9. Радзівська І.В. Формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер у процесі вивчення фахових дисциплін : Автореф. ... канд. пед. наук: - К.: 2011р – 28 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Кравцова Тетяна Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів - дослідження проблеми організації проблемно- модульного навчання у процесі професійної підготовки фахівців у ВНЗ.